

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY

**Retrospektivní pohled pacientů s poruchami příjmu potravy na důležitá
životní období**

Vypracovala: Tereza Procházková, 322350, Speciální pedagogika, 2. semestr

Předmět: SP7MP_MTO2, Metodologie 2

V Brně dne 29. 5. 2012

Téma: Retrospektivní pohled pacientů s PPP na důležitá životní období

Problém: Vnímání důležitých životních období osobami s PPP

Úvod :

Poruchy příjmu potravy (PPP) jsou jedním z nejčastějších a pro svůj chronický průběh, závažné somatické, psychické a sociální důsledky i jedním z nejzávažnějších onemocnění dospívajících dívek a mladých žen. Působí dlouhodobé obtíže nejen postiženým, ale i jejich sociálnímu okolí. Některé příznaky mentální anorexie je možné pozorovat až u 6 % dívek na konci puberty. S postupem času přibývá těch, kterým se nedaří přizpůsobit se sníženému příjmu energie a začnou se přejídat. Strachem z tloušťky, nespokojeností se svým tělem, nevhodnými jídelními návyky a způsoby, jak „kontrolovat“ tělesnou hmotnost, dnes trpí mnoho dospělých žen i mužů. (Krch, 2002)

Problematika tohoto onemocnění je již řešena z mnoha úhlů pohledu. Například PPP v kontextu rodiny a rodinných vztahů, čímž se zabývala ve své diplomové práci *Mentální anorexie v kresbě rodiny* Jarmila Švédová.

Následující výzkum se bude zabývat retrospektivním pohledem osob s PPP na jejich různá životní období.

Cíl výzkumu a výzkumné otázky:

Cílem výzkumu bude popis subjektivního pohledu osob s PPP na průběh jejich života propojeného s onemocněním PPP. Budeme tak moci analyzovat jejich důležité životní etapy a události, které nám pomohou k lepšímu porozumění nejen osob s PPP ale i samotného onemocnění PPP.

Pro dosažení cíle výzkumu byly stanoveny následující výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

Jak vidí svá důležitá životní období osoby s poruchami příjmu potravy?

Vedlejší výzkumné otázky:

Můžeme ve vnímání těchto období najít u jednotlivých pacientů nějaké shodné rysy?

Jak vnímají a popisují pacienti s PPP období vzniku své nemoci?

Způsob zpracování dat a metody sběru dat:

Výzkum bude zpracován kvalitativní formou a bude podmíněn sběrem, interpretací a analýzou artefaktů osob s PPP. Dále budou tato data doplněny o rozhovory s pacienty s PPP a jejich anamnézy. Na základě získaných dat bude vytvořena případová studie pacienta.

Kvalitativní výzkum byl zvolen, neboť práce je založena na subjektivním vnímání osob zúčastněných ve výzkumu a výsledky šetření pak nelze zcela zobecňovat.

Vzorek zkoumaných osob bude tvořit 5 náhodně vybraných pacientek s PPP, která navštěvují arteterapeutická sezení. S těmito pacientkami budou, v návaznosti na zadanou arteterapeutickou tvorbu, prováděny rozhovory a následné interpretace jejich artefaktů. Zadaná témata k tvorbě budou u všech pěti pacientek shodná a budou koncipována tak, aby výsledný artefakt vypovídal o daném životním období pacientky. Celkový počet zadaných témat k tvorbě a tudíž i celkový počet artefaktů od každé pacientky bude 5.

Pacientky budou osloveny přes arteterapeutku pracující na PK FN Brno Bohunice, se kterou jsem již v minulosti spolupracovala. Výhodou zde je, že terapeutka se s pacientkami zná delší dobu, tudíž v ní mají větší důvěru.

Během výzkumu se mohou vyskytnout různé problémy, přičemž jeden ze zásadních by mohlo být, sehnání potřebného počtu pacientek, které budou ochotny účastnit se výzkumu.

Plán pozorování a rozhovoru

Pacientky budou předem seznámeny, že dnešní hodina arteterapie bude probíhat pod mým vedením. Potkáme se ve stanoveném čase v ateliéru.

Již při příchodu pacientek je dobré si všimnout jejich aktuální nálady a psychického stavu. Poté co se sejdeme všechny začneme sezení seznámením. K tomuto účelu byla zvolena jednoduchá seznamovací aktivita, při které pacientky mají nakreslit své iniciály a ztvárnit je tak, aby je vystihovaly. Zde budu kreslit s nimi, což by mělo přispět k počátečnímu „prolomení ledu“. Poté co uplyne stanovená doba na tento úkol (15 minut) jednotlivě představíme sebe i svůj artefakt. Zde budu začínat já, taktéž pro zlepšení atmosféry během sezení.

Během kreslení a představování pozoruji dynamiku skupiny, vzájemné vztahy ve skupině, chování jednotlivců, jejich postoj k vypracovávání úkolu a nesnažím se jim do tvorby nijak vstupovat. Při představování taktéž pozoruji dění ve skupině a v případě potřeby lehce

koriguji dění ve skupině. Po celou dobu se však snaží nechat pacientkám co nejvíce volnosti, aby se mohly svobodně projevit, dle potřeby.

Dalším úkolem dnešního sezení bude hlavní téma: Okamžik mého dětství. Toto zadání budou pacientky zpracovávat metodou koláže. T tomuto účelu jsou jim nabídnuty všechny dostupné výtvarné prostředky v ateliéru. Celkový čas na vypracování tohoto artefaktu je 45 minut. U tohoto tématu již s pacientkami netvořím a to především z důvodu, že téma je náročnější a o to důležitější je, věnovat se pozorování a případnému řízení skupiny.

V průběhu tvorby pacientek opět upozoruju jak chování celé skupiny, tak jednotlivých pacientek. Přičemž se zaměřuji především na to, jak se pacientky k tématu staví, jakým způsobem pojmají zpracování, o čem se baví během tvorby, zda artefakt nějakým způsobem předělávají, jak jsou průběžně se svou prací spokojeny.

Když uplyne stanovená doba, upozorním pacientky, že je čas práci dokončit a dopřeji jim přibližně 2 minuty na dokončení. Poté přistoupíme k hovoru o jednotlivých artefaktech. Zde je důležité jak pozorování, tak naslouchání. Každé pacientce vždy dopřejeme dostatek času, aby se sama mohla ke svému artefaktu vyjádřit, poté necháme reagovat zbytek skupinu a na závěr v případě potřeby poklademe doplňující otázky, či svá stanoviska k rozebíranému tématu.

Realizované pozorování a rozhovor

Realizované pozorování a rozhovor je oproti plánovanému pozměněno, neboť na sezení se dostavila pouze jedna pacientka.

Pozorování a rozhovor, pacientka K., doba setkání 45 minut

Pacientka dopředu ví, že se spolu dnes poprvé uvidíme. Na arteterapeutickém sezení ještě nebyla, takže jsem jí musela zhruba vysvětlit, co ji bude čekat.

S pacientkou se potkáme na chodbě, kde jsem jí místní arteterapeutkou představena. Při seznámení se krátce představím a sdělím jí, že dnešní „arte hodinu“ bude mít semnou a že si tedy něco málo nakreslíme.

K. během seznamování vypadá trochu v rozpacích, ale zřejmě se na něj již těší. Po tomto krátkém vzájemném představení se, se již sami přesouváme do arteterapeutického ateliéru v přízemí kliniky, kde mám nachystané výtvarné prostředky. Během cesty do ateliéru se snažím uvolnit atmosféru navozením rozhovoru na téma dnešní nálady a sama začínám s tím, jak se mám. K. velice dobře reaguje a zapojuje se do rozhovoru. Odpovídá, že je trochu

unavená, ale že jinak dobré. Poté začne sama hovořit o tom, že jí zítra čeká cesta domů. Zde lez vidět, že z cesty domů má smíšené pocity, ale říká, že se celkem těší.

Po příchodu do ateliéru si sedáme ke stolu, kde máme přichystány pomůcky ke kreslení. Pro lepší navázání kontaktu se rozhodnu pro nabídnutí tykání pacientce, ta ho přijme. Dále jsem se rozhodla, že budu tvořit společně s ní, aby sezení probíhalo uvolněněji.

První zadané téma práce znělo: „Nakresli tvé iniciály tak, aby tě to vystihovalo“. Pacientka zprvu váhala jak začít, tak jsem jí připomněla, že může použít veškeré výtvarné prostředky které jsou zde nachystány a ještě jsem ze skříně podala další, celkem tedy měla k dispozici, pastelky, suché a olejové pastely, voskovky a progressa. Poté jsem se posadila zpátky vedle ní a začala pomalu kreslit své iniciály. Během pár vteřin se přidala i K. a začala kreslit také. V průběhu kreslení jsem se jí ptala, jak se tedy cítí, když jí mají zítra pouštět domů. K. začala sama, pro mě překvapivě, vyprávět o průběhu její nemoci, že poprvé byla hospitalizovaná ve dvanácti letech a od té doby procestovala různá zařízení, kde se PPP léčí. Vyprávěla zážitky z pražské kliniky, kde jí vadila přísnost denního režimu, ale v zápětí dodala, že to v dobu asi bylo potřeba. Že jinak by se z toho asi nedostala. Dále pokračovala ve vyprávění o PK Bohunice, kde se jí prý velice líbí. Během tohoto rozhovoru, trvajících přibližně 15 minut K. dokreslila své iniciály. Začaly jsme se tedy bavit o výsledném artefaktu, já jsem ten svůj popsala jako první. K. napsala své iniciály a v jejich blízkosti nakreslila dva deštníky. Na zbývající plochu papíru ztvárnila dešť. Celý artefakt působil smutným dojmem Autorka sama ho okomentovala slovy: „To je asi moje nálada, mám ji teď delší dobu. Dřív jsem kreslila do růžova a teď poslední dobou modře“. K. zde pokračovala v hovoru o stávající náladě a hospitalizace. Zmínila, že po stránce onemocnění PPP se již cítí zdravá, a že teď by spíše potřebovala hospitalizaci kvůli depresi. Ale, že jí to nikdo moc nevěří, když už má „nálepku“ PPP. Tentokrát totiž prý začala zvracet spontánně kvůli psychice a zvracení si nevyvolávala sama naschvál. Tyto její potíže má prý kvůli rozchodu s přítelem, který je, jak říká, docela žárlivý ale má ho ráda.

Když jsme ukončily toto téma, zadala jsem k práci další úkol. Se zavřenýma očima načmárat čáry na papír, po chvilce přestat, podívat se na výsledek a snažit se dokreslit tak, aby z něj bylo něco konkrétního. Zde začala první pracovat K., vybrala si fialovou pastelku. Způsob jejího kreslení byl velice křečovitý, čemuž odpovídaly i vytvořené čáry, které se ostře lámaly. Poté co otevřela oči a zahleděla se na obrázek, vypadala zklamaně a říkala, že zde nemůže nic najít. Pár větami jsem si podpořila a po chvilce hledání a přemýšlení se K. odhodlala a začala dokreslovat. Během této činnosti jsme se bavili o jejím studiu. K. velice mrzí, že ve škole tak zanedbává a pak toho má najednou hodně. Ve škole prý měla vždy dobré

výsledky a to je teď o hodně těžší. Také jsme se dostaly k tomu, že již od svých dvou let žije s matkou a nevlastním otcem, ale to K. již dále nerozváděla. Konečným výsledkem práce byl dikobraz. Zde K. jen dodala, že takto ostře lomená čáry kreslí skoro vždycky, málo když prý kreslí vlnité čáry.

Když jsme měly toto artefakty hotové, pomalu jsme se rozloučily. K. mi poděkovala a řekla, že dnešní hodina ji bavila, že by si mohla kreslit i doma.

Arteterapie zde byla především prostředkem k ulehčení komunikace.

Pro příště bych si lépe připravila strukturu, které bych se měla držet. Občas se mi tu stávalo, že jsem se sama v rozhovoru ztratila a špatně se mi pak hledali důležité informace. Příště si také musím ihned zapsat poznámky z terénu mnohem konkrétněji než teď, neboť po určité době člověk na některé momenty zapomene a hůře se tak získaných datech orientuje.

Seznam odborné literatury:

BILL, Anna. *Therapiemotivation bei Anorexia und Bulimia Nervosa: Eine retrospektive Studie*. Hamburg: Diplomica Verlag, 2011. ISBN 978-3-8366-4723-6.

COOPER, Peter J; KRCHOVÁ, Jana. *Mentální bulimie a záchvatovité přejídání: jak se uzdravit*. Olomouc : Votobia, 1995. 207 s. ISBN 80-85885-97-2.

DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 208 s. ISBN 80-7178-449-4.

HÖSCHL, Cyril; LIBIGER, Jan; ŠVESTKA, Jaromír. *Psychiatrie*. Vyd. 1. Praha : Tigis, 2002. 895 s. ISBN 80-900130-1-5.

KRCH, František David. *Mentální anorexie*. Praha: Portál, 2002. 240 s. ISBN 80-7178-598-9.

KRCH, František David, et al. *Poruchy příjmu potravy*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Grada, 2005. 256 s. ISBN 80-247-0840.

KUCHARSKÁ, Anna; MÁJOVÁ, Ludmila. *Dětská kresba v psychologickém výzkumu*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. 96 s. ISBN 80-7290-217-2.

LHOTOVÁ, Marie. *Proměny výtvarné tvorby v arteterapii*. České Budějovice : Jihočeská univerzita České Budějovice, 2010. ISBN 978-7394-209-0.

LÜDEKE, Mareike. *Objektbeziehungstheorie und Kunsttherapie bei Anorexia mit Body-Image-Störung*. Hamburg: Diplomica Verlag, 2010. ISBN 978-3-8366-3115-0.

PAPEŽOVÁ, Hana, et al. *Spektrum poruch příjmu potravy : Interdisciplinární přístup*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod : Grada, 2010. 424 s. ISBN 978-80-247-2425-6.

ŠICKOVÁ-FABRICI, Jaroslava. *Základy arteterapie*. Praha : Portál, 2008. 176 s. ISBN 978-80-7367-408-3.

Pěkně zpracovaný projekt. Úvod určitě budete přeformulovávat, je to zatím trochu kostrbaté. Jinak se mi líbí Váš přístup a zajímavě zpracované téma.